Kam s kričavim Kidričem?

Pogled poznavalca na usodo spomenikov, postavljenih v čast revolucionarni ideologiji

Nedavno (protestniško-aktivistično ali pa vandalsko – odvisno od zornega kota, ki ga izberete) pordečenje in popisovanje ljubljanskih spomenikov, povezanih s komunistično revolucijo in njenimi izvajalci, je imelo precejšen dnevnopolitični odmev, saj so tisti, ki v teh artefaktih prepoznavajo svojo mentalno, moralno, gmotno, privilegijsko in še kakšno dediščino, zagnali vik in krik, v katerem je bilo mogoče že od daleč prepoznati prvine preračunljivosti, (pre)usmerjanja pozornosti, utrjevanja in strnjevanja lastnih vrst ...

A kot v skoraj vsaki stvari je bilo tudi v tej nekaj dobrega. Znova je ta pleskarska spomeniška zgodba v ospredje postavila vsebinsko še kako relevantno vprašanje, namreč: Kakšen je oziroma naj bi bil odnos do tovrstnih (ne)umetniških stvaritev, postavljenih v javnih prostor? Seveda je vnaprej jasno, da soglasnega odgovora na to vprašanje v razdeljeni slovenski družbi ni in ga ne bo mogoče najti, v takem položaju pa je zato še toliko bolj smiselno, da prisluhnemo mnenju ljudi, ki na to tematiko gledajo iz pravšnje strokovne distance.

Dr. Milček Komelj: »Iz izrecno estetskih razlogov bi bilo najbolje, da bi danes ničkolikokrat apostrofirani spomenik /revolucije/ ostal na svojem mestu, a da bi se mu deklarativno spremenilo ime oziroma namen.«

Do te tematike se je na posvetu, ki je bil v prostorih Državnega sveta Republike Slovenije novembra lani posvečen 20. obletnici projekta *Temna stran meseca*, opredelil akademik dr. Milček Komelj. V svojem predavanju se je sicer veliko širše spraševal o tem, kako se je temna stran družbenega življenja skozi likovno umetnost razkrivala v letih po odmevni razstavi, ki jo je leta 1998 pripravil Drago Jančar s sodelavci, v delu predavanja pa se je dotaknil tudi usode spomenikov, postavljenih v čast nekdanji revolucionarni ideologiji.

»Ostali bodo le umetniško sprejemljivi«

Akademik se jasno zaveda, da so spomeniki, v dobesednem pomenu posvečeni času druge svetovne vojne, ki v veliki meri proslavljajo partizanski boj oziroma še bolj komunistično revolucijo, poseben problem. Tu so vprašanja zaradi zgodovinske bližine in občutljivosti sodobnikov zelo kompleksna in v bistvu predvsem ideološka. To spoznanje ponazori s stališči poznavalcev te tematike

Kidrič s »krvavimi« nogami – vandalizem ali aktivizem? Foto: Facebook/Socialni demokrati

že v prejšnjem režimu: »Moj stric Ivan Komelj, ki je bil republiški konservator in se je ukvarjal tudi s tovrstnimi spomeniki, mi je že pred pol stoletja na vprašanje, kaj bo v prihodnosti s tolikerimi raznovrstnimi vsepovsod raztresenimi pomniki, odgovoril, da bo svoje storil čas in bodo ostali le umetniško sprejemljivi; močno kritična do njihove kakovosti sta bila tudi slikar France Mihelič in kipar Stojan Batič, oba nekdanja partizana.«

A danes se Komelju zastavlja novo vprašanje, kaj bo s tistimi spomeniki, ki so po njegovi presoji »umetniško pomembni in naše ambiente estetsko dopolnjujejo oziroma krasijo že sami po sebi, ne glede na svojo ideološko namembnost, in so zato lahko celo nepogrešljivi«.

Predlog za spomenik revolucije

Pri tem ima akademik v mislih predvsem ljubljanski spomenik revolucije kiparja Draga Tršarja, ki po njegovih besedah »Trg republike povzdiguje v arhitektonsko-estetskem smislu«. Če namreč »ne poznamo imena spomenika, kip simbolizira vsakršen množični zanos, nenehno zgodovinsko dogajanje z vzponi in padci, kar je nasploh bistveno za Tršarjevo 'ustvarjalnost množic', ki ni sama po sebi nikoli ideološko programatska. Umetniška veličina oziroma pomenska odprtost njegovega kipa je prav v tem, da se je sam po sebi ne glede na namen naročnika izognil propagiranju ideologije, četudi je nastal po njenem naročilu.«

Kaj torej s tem kipom, ki je bil prav tako nedavno tarča protikomunističnih grafitov? Po Komeljevi presoji bi bilo »iz izrecno estetskih razlogov najbolje, da bi danes ničkolikokrat apostrofirani spomenik ostal na svojem mestu, a da bi se mu deklarativno spremenilo ime oziroma namen, saj se v zgodovini spreminja-

jo tudi imena trgov, ne da bi jih podrli, ali se zamenjujejo prebivalci istih vladnih palač in celo religije v cerkvenih stavbah, ki so že v srednjem veku iz poganskih templjev postajale krščanske«.

Spomeniški park kot učilnica zgodovine?

Dr. Komelj pa se zaveda, da je večji problem kot z abstraktnejšimi spomeniki revolucije »s figuralno konkretiziranimi spomeniki, posebno z zelo togim ljubljanskim Kidričevim, ki bi ga zlahka pogrešali oziroma prestavili v muzejski depo ter nadomestili z vsestransko primernejšim, saj tudi kipar Zdenko Kalin, kot mi je med srečanji dejal, nanj nikakor ni bil ponosen«.

Lahko pa bi po drugi strani vse dozdajšnje ali vsaj vse umetniško vredne spomenike te vrste »skušali gledati zgolj z zgodovinskimi očmi, kot na pričevalne dokumente o naši zgodovini in vsakokratnem gledanju nanjo, kakršna je pač že bila, pa naj presojamo upodobljence kot za Slovence zaslužne ali škodljive, kot junake ali zločince«.

Vendar, kot se zaveda dr. Komelj, »tovrstne kipe, kot kaže človeška zgodovina, zmagovalci od nekdaj sproti odstranjujejo, kar kaže, da vsakokratni odločujoči sodobniki znanilce zanje nesprejemljivih idej, še posebej če so jim prizadejale grozo in bolečino, le težko gledajo neobremenjeno«. Zato se je porodila že vrsta predlogov, da bi »po vzoru drugih narodov tudi pri nas oblikovali poseben spomeniški park, ki bi učinkoval kot učilnica zgodovine; tako mi je govoril že sam Drago Tršar ali je pisal Primož Lampič in še kdo«. Spomenike, ki so izjemno kakovostni ali nepogrešljiva likovna dopolnitev ambientov, pa naj bi po Komeljevih besedah »vendar dojemali na njihovem prvotnem mestu kot historično pričevanje o zgodovini, ki je minila, in ne kot ideološko propagando, ki bi nam razjedala notranji mir«. Hkrati pa se akademik, glede na rane, ki jih danes živečim polpretekla zgodovina še vedno in celo na novo odpira, jasno zaveda, da »nikakor nisem dovolj moder, da bi lahko jasno videl vsestransko najprimernejšo rešitev«. Še posebej, če bi beseda nanesla na monumentalni Titov spomenik v Velenju, ki »oživlja in s svojo prezenco drastično vsiljuje duhovno navzočnost totalitarnega duha preteklosti; a bi bil trg brez njega hkrati izpraznjen«.

Le upamo lahko, da se bo razprava, ki jo je na posvetu *Temna stran meseca II* zastavil najprodornejši raziskovalec slovenske novejše umetnostne zgodovine in interpret sodobne likovne umetnosti, nadaljevala. Pa četudi je ali še bo povod zanjo kakšna krvavo-rdeča barva na nogah kričečega bronastega Kidriča.

Bogomir Štefanič